
DOM nr 28

Najstarszy posiadany przeze mnie dokument dotyczący nieruchomości nr 28 w Cisownicy to kserokopia księgi wieczystej powiatu cieszyńskiego. Księgi wieczyste pierwotnie znajdowały się w Skoczowie (*Gerichtsbezirk – Soudni okres: Skotschau*). Austriackie księgi wieczyste, prowadzone od 1880 r., miały rubryki opisane w języku niemieckim i czeskim (austriacki Śląsk Cieszyński miał zarząd krajowy w Opawie), a zapisy do 1918 roku prowadzone były tylko w języku niemieckim. W księdze wieczystej nr 27, str. 325 dla *Katastralgemeinde Große und Klein Zeislowitz*, jako pierwszy wymieniony jest Josef Walaski, właściciel nieruchomości w 1880 r.

**Dom nr 28 w Cisownicy (opisywany w niniejszej broszurze)
zbudowany przez Jerzego Puczka w 1903 r. i należący do
Rodziny Puczków do dziś**

Nieruchomość określona została jako *Angerhäuslergrund*, to jest gospodarstwo górskie, pasterskie. Być może jest to jakiś ślad po pasterstwie wołoskim (wałaskim), na którego obrzeżu była także Cisownica. Charakterystyczne tu nazwisko *Walaski*, etymologicznie związane z pasterzami Wołochami (Wałachami), chyba jest zbieżnością przypadkową. W drodze zakupu kolejnym właścicielem nieruchomości zostaje Anna Dytko, następnie w 1901 r. Johann Dytko. Od tego ostatniego w 1901 r. nieruchomość kupuje mój dziadek Georg Puczek. Mój ojciec Paweł Puczek odziedziczył w spadku nieruchomość i wybudowany na niej dom nr 28 w roku 1928, a w roku 1963 przekazał go mnie.

Dom zimą

Przed I wojną światową. Początkiem XX wieku na niewielkiej parceli budowlanej nr 31 w Cisownicy stała stara, drewniana chałupka nr 28, obok równie stary chlew. Mój dziadek Jerzy (Georg) miał jedenaścioro dzieci – pięciu synów (dwóch poległo

na frontach I wojny światowej) i sześć córek (jedna zmarła na suchoty). Dziadek dobrze gospodarował, handlował końmi, z myślą o dzieciach kupował nieruchomości. Z tą myślą kupił m.in. wspomnianą wyżej nieruchomość, na której postanowił wybudować porządną dom, murowany według ówczesnych, nowych technik budowlanych.

Zachowane dawne drzwi frontowe

Według ustnego przekazu projekt budynku wykonał budowniczy Kohut z Kozakowic. W podobnym stylu i zbliżonym czasie

wybudowane zostały również domy nr 104 (Burk lub Burg – na Kępie) i nr 58 (Kralówka). Dom według zachowanych zapisów na murach datowany jest na 1903 rok (wpis urzędowy: „11 August 1904”). Odtworzona ze szczytowej ściany tablica fundatora, przeniesiona w 2002 r. na ścianę frontową, nosi napis: GPF 1903 (GPF – Georg Puczek fundator).

Zegar stojący

Podczas kopania fundamentów znaleziono w naniesionym, rzeczonym mule *taaakóm rybe*, o czym wspominał mój ojciec i mój stryj Jan, pamiętający czas budowy. Druga anegdota związana jest z budową sklepienia nad piwnicą:

- *Chłopi, ja wóm dzisio nie zapłacym, boście na tym sklepiyniu zrobili za mały cyrkiel – powiedział w sobote gazda Jura Puczek do robotników. Do pyndziałku sklepiyni spadło.*

Dom miał charakter secesyjnej wili wiejskiej, stylu dominującego na przełomie XIX i XX w. W połowie jest podpiwniczony – jedna piwnica ma pełne sklepienie z cegły, druga część – sklepienie odcinkowe na jednym, podłużnym trawersie. Stropy nad parterem, odcinkowe (po trzy łuki), są sklepione z cegły, wsparte na dwóch poprzecznych w każdej połówce domu, żelaznych trawersach. Sień również sklepiona. Dom posiada facjatkę (tzw. gibel, dawniej zamieszkiwany) o ścianach bocznych poszerzonych poza ściany podporowe, z wyraźnie wysuniętym ryzalitem, wspartym na żelaznych szynach. Nad wejściem do domu zawieszona była lampa naftowa, co wieczór rozpalana, a w szczycie facjatki znajdował się zegar (widoczne na pocztówce sprzed I wojny światowej). Na strychu w części południowej izba użytkowana latem, a po bokach *sypani* na zboże i uwędzone poćcie wieprzowiny oraz *surdzik* na plewy. W drugiej części domu i nad *zołym* – strych na siano. Pokrycie dachu stanowiła ceramiczna, po wypaleniu na gorąco ulepszona powierzchniowo gorącą smołą, o odcieniu grafitowym, dachówka, tzw. marsylka. Do sieni i sklepu prowadziły szerokie, z częściowo obrobionego piaskowca, schody. Drzwi do sieni – od drogi – piękne, o bogatej ornamentyce, dębowe, dwuskrzydłowe, zachowane w oryginale do dziś, ale przeniesione do dobudowanej od podwórza części domu. W górnej (płd.-zach.) połowie parteru umieszczony był sklep z okazałym wejściem i dużym oknem wystawowym. Pierwszy najemca sklepu nazywał się Lipowczan. Mieszkanie w drugiej części budynku początkowo też było wynajmowane.

Obok domu w podwórzu stał stary, częściowo murowany chlew, wyburzony w 1949 r. Nowy, zbudowany z cegły, pokryty został cementową i częściowo starą, ceramiczną dachówką. Od strony północnej – stodoła (rok budowy 1906), zmniejszona do połowy w 1971 r.

Parcela, na której stał dom, była niewielka. Zdarzyło się w sobotę w gospodzie żyda Wechsberga:

- Jura - łodezwoł sie gazda Malec do gazdy Puczka - tobie Pónbóczek doł moc dziecek, a jo móm moc pola. Jo ci sprzedóm kónsek zogrody.

- Mówicie prowde, gazdo? Nie robicie se błozna? - spytoł sie mój starzik.

- Mówiym prowde.

W pyndziątek pojechali do Cieszyna, do notara. Tata mi prawił, że skyrs tego był wielki krawal.

W latach 1908-1909 za namową różnych osób (*Jura, tu byłaby piekno gospoda, jyny dobudować zol*) dziadek Jerzy dobudował salę imprezowo-widowiskową, o wewnętrznych wymiarach 10x10 m, połączoną z budynkiem wejściem do szynku i kuchni. Ściany sali wykonane były z wielkopieczowego żuźla zmieszanego z wapnem gaszonym, wlewanego do przygotowanych szalunków, podłoga i strop – drewniane. W przyziemiu pod częścią sali znajdowały się wynajmowane dwie izby mieszkalne. Z protokołów gminy Wielka Cisownica dowiadujemy się, że 11 czerwca 1910 r. gmina wniosła rekurs (sprzeciw) przeciwko udzieleniu koncesji na trzecią we wsi gospodę i wyszynk pod Nr 28, skoro istnieją już dwie gospody w odległości 5 minut. Rekurs

został odrzucony. W sali odbywały się różne imprezy: zebrania, wieczorki teatralne, czakaczki weselowe; po II wojnie światowej również obóz zuchów ze szczepu harcerskiego Huty Batory z Chorzowa i in.

Krajobraz Cisownicy między zegarami

Okres międzywojenny. Dom był wynajmowany do roku 1928, w którym poprzez dziedziczenie otrzymał go mój ojciec Paweł i prowadził dalej sklep i gospodę, jako własny interes. W 1931 r. Paweł Puczek ożenił się z Emą Chmiel z Kojkowic i mieszkał w dolnej części budynku. Kilka lat później sklep wraz z mieszkaniem (kuchnia w przybudówce) wynajął Samuelowi Steltzerowi, wyznania mojżeszowego, który zamieszkał tu wraz z żoną i dwoma córkami. Nie ustalono, do którego roku działała gospoda. Między *zolem* a korytem Cisówki zamocowany był na stałe „gepel” (kierat), używany przy młóceniu zboża jeszcze po II wojnie światowej.

W połowie lat 30. zaczęli przyjeżdżać do Cisownicy *kómpielorze* z Warszawy, w większości ewangelicy. Bywali też u nas. Cisownica była tańsza, bardziej sielska, nowo powstałe jeziorka po wybudowaniu tam na potoku Przykopa stanowiły atrakcję. Również w tym czasie latem odbywały się w Cisownicy ćwiczenia żołnierzy IV Pułku Strzelców Podhalańskich z Cieszyna. Był wśród nich Marusarz (chyba Andrzej), o którym mówiono, że wielki „szportowiec narciorz”. Miał duże powodzenie wśród miejscowych dziewcząt.

Rodzice autora - Ema i Paweł Puczkowie (I poł. lat 50-tych)

O sytuacji (biedzie) mieszkaniowej lat trzydziestych XX w. świadczy liczba mieszkańców domu nr 28. W górnej części budynku znajdował się sklep i mieszkanie (pokój, kuchnia) czteroosobowej rodziny żydowskiej; w dolnej – mieszkali moi

rodzice z trzema synami: Erwinem, Pawłem, Janem; w dwóch izbach *pod zolym* – rodzina Toszków (po wojnie Kozłowski) oraz rodzina Cieślarów. W facjatce mieszkała czteroosobowa rodzina Drozdów. W 1934 r., w czasie powodzi stulecia, w której Cisówka jedyny raz wystąpiła tu z brzegów, nastąpiło zalanie pomieszczeń w przyziemiu, które nie nadawały się od tego momentu do zamieszkania.

II wojna światowa. Po wybuchu wojny zagrożona nazizmem rodzina Steltzerów ewakuowała się na wschód, ale na skutek odcięcia dalszej drogi (do Rosji) powróciła do Cisownicy. Potem przymusowo zamieszkała w wydzielonym sektorze żydowskim w Cieszynie, by w końcu podzielić tragiczny los milionów... (nie ma jej nazwiska na tablicach upamiętniających martyrologię mieszkańców Cisownicy i gminy Golezów). Poszerzone pomieszczenia sklepowe wynajęło jakieś niemieckie towarzystwo (Gesellschaft) handlowe z Orłowej. W 1942 r. do domu doprowadzono prąd elektryczny.

Zimą 1944/45 w szkole w Cisownicy zakwaterowana została kompania Wehrmachtu. Część żołnierzy zakwaterowano w domach prywatnych. W naszym mieszkaniu (kuchnia, pokój), w kuchni mieli swoje warsztaty, pracowali i spali na przynoszonych siennikach, krawiec (nazywał się Kuckenberger) i szewc (Rieder). Obaj, Austriacy z Tyrolu, porządni, z dobrymi manierami, szczególnie „Kucky”, który bardzo lubił dzieci. W facjatce (gibliu) kwaterował i miał swój warsztat siodlarz (rymarz).

W *zolu* codziennie odbywały się wojskowe, poranne odprawy. Pamiętam szczególnie jedną. Była Wielkanoc 1945 r. W jednym z

domów na Budzinie aresztowano dwóch żołnierzy, dezertarów Wehrmachtu. Pod strażą umieszczono ich w naszej kuchni. Nasza mama, za zgodą niemieckiego dowódcy, poczęstowała ich wielkanocnymi kołaczami. Smutni, powoli jedli. A potem, przed frontem kompanii, były „patriotyczne”, potępiające ich zdradę, przemowy. *Vaterland, Vaterland* – to było najczęściej powtarzane słowo. Zostali rozstrzelani w Cieszynie.

Wraz z cofającym się frontem uciekali na zachód cywilni Rosjanie i Ukraińcy, którzy kolaborowali z Niemcami, bądź nie chcieli żyć w kraju *gdzie tak wolno diszita czeławiek. W ruderze, pod zolym*, zamieszkało czterech czy pięciu takich uciekinierów. Pracowali gdzieś w Ustroniu. Bardzo serdeczni i mili, można się było z nimi jakoś dogadać. Lubili dzieci, a chłopcom dawali zakurzyć *cygaretle*, papierosy zwijane ręcznie z papieru gazetowego i machorki. Wtedy też, jako 7-letni brzdąc, poznałem ostry, szczypiący smak dymu machorki. Niekiedy wieczorami zasłaniali szczelnie okno i cicho, na dwa głosy, tęsknie śpiewali:

Wołga, Wołga, mat' radnaja,

Wołga, Wołga, matusza...

Smutny i tragiczny był ich los.

Pod koniec marca 1945 r. front znajdował się w okolicy Pogórza, Skoczowa. Któregoś dnia doszły do nas odgłosy kanonady artyleryjskiej Armii Czerwonej. Żołnierze niemieccy byli zdenerwowani. Wkrótce potem zostali przemieszczeni w rejon Gumien, Krasnej, Gułdów.

Włamania do sklepu. W latach trzydziestych złodzieje próbowali w nocy włamać się do sklepu. Wycięli drewniane okiennice i byli tuż, tuż... Ale Samuel Steltzer usłyszał, dyskretnie wezwał na pomoc Pawła Puczka i obaj z bronią wyszli na zewnątrz domu.

- *Gdo tam je?* - ostro zapytał mój ojciec.

- *Ch...* - padła niecenzuralna odpowiedź.

Jeden i drugi strzał z dubeltówki mojego ojca skutecznie przepędził trzech rabusiów, z których jeden, rykoszetem, został ranny.

W zimie 1944/45, również w nocy, do sklepu włamali się partyzanci z grupy „Czantoria”. Po śladach na śniegu żołnierze niemieccy dotarli do lasu Czantorii. Z dalszego tropienia zrezygnowali.

Latem 1946 r. do sklepu włamali się partyzanci prawdopodobnie z Narodowych Sił Zbrojnych.

- Jesteśmy AK. Proszę zachować spokój... – nienaganną polszczyzną mówił dowódca grupy, do oślepianego reflektorem latarki elektrycznej, mojego ojca. Tropienie i dochodzenia nie dały rezultatu.

Jak się żyło. Przekaz ustny sięgał pamięcią do przełomu XIX/XX w. Wspominanie okresu pańszczyzny, Wiosny Ludów – to były jakieś dalekie echa nędzy i głodu. Mój ojciec pamiętał, że największy *siedlok* Cisownicy, Malec, niekiedy jeszcze używał sochy (może przez sentyment?, szkoda, że się nie zachowała),

a mój dziadek Jerzy, jako pierwszy w Cisownicy odważył się kosić pszenicę kosą, "na ścianę". Cóż to było za oburzenie! Pszenicę kosą? Na której każdym *zorku* upamiętniona jest twarz Chrystusa? Której żadne *kłósko* nie powinno było upaść na ziemię!

Bogatsze rodziny za mieszkanie miały kuchnię i izbę. Dodatkowe izby zamieszkiwali *starzicy na wymowie*, albo młodożeńcy. Biedniejsi mieli tylko jedną kuchnio-izbę. Byt materialny tutejszych mieszkańców stopniowo ulegał poprawie od czasów wybudowania huty żelaza w Ustroniu (1772 r.), potem w Trzyńcu (1835 r.) i wreszcie pod koniec XIX w. – „wieku pary i elektryczności”, wybudowania cementowni w Goleszowie itd. Ale nadal było to skromne, często głodne i biedne życie. Sytuacja części najbiedniejszych („kumorników”) poprawiła się po I wojnie światowej, kiedy to rozparcelowano książęcy folwark pod Machulą, w Równi i tzw. Pański Grunt, od centrum wsi, przez Wędoły do granicy z Dzięgielowem. Na polach Równi, dotychczas oddzielających Wielką i Małą Cisownicę, powstało wiele domów, a dotychczasowe dwie wioski zostały połączone w jedną Cisownicę. Wszyscy, którzy mieli kilka hektarów i więcej, przeważnie prowadzili gospodarkę według pewnego stałego wzorca: cztery zboża, ziemniaki, kapusta, fasola, burak pastewny, brukiew, koniczyna, *prziłóg* (trawa) i łąki na siano. W domu i chlewie: krowy, świnie, owce, drób różnego rodzaju. Koło domu ogródek (warzywnik), trochę kwiatów i „zogroda” – sad. „Kapkorze” (do 0,5 ha) mieli kozy.

Najstarszym obiektem ruchomym w domu jest wykonana z lipowego drewna zabytkowa trówwła na ubrania. Z zewnątrz pomalowana ornamentami roślinnymi i zachowanym oryginalnym napisem: „Anna Cichego Roku Pańskiego 1853”.

Trówlę otrzymałem w drodze daru od p. Jana Kozła, Cisownica 17. Anna Cichy, według niepewnych ustaleń, to nasza praprababcia. Babcia Maria Puczek była z domu Kozieł.

Ze starych narzędzi w naszym domu jeszcze po II w. św. zachował się i był używany pług z drewnianym grzędzielem i drewnianą *odwalnicą* (odkładnica) oraz brony z zębami na drewnianej ramie. Moi rodzice posiadali pole (2 ha) za cmentarzem na pagórku Goruszka. Daleko (ok. 1,5 km) i uciążliwie pod górę. Dwie krowy, Chowana i Kontesa, potem Belona i Krasula, i inne, spokojne, były dobrze przyuczone do ciągnięcia wozu, toteż większość zwózek z Goruszki odbywało się krowami.

- Ooo! Krowy ciągną wóz! – wołali przyjezdni.

Zwózka siana z Goruszki (lata II wojny światowej)

Stopniowo następowały zmiany, zwłaszcza u *siedloków*. Starsze pokolenie małorolnych, w tym i moi rodzice, uczuciowo związani z ziemią, jakby kurczowo trzymali się myśli, że kontynuacja dotychczasowego gospodarowania jest koniecznością, obowiązkiem nadrzędnym, „bożym” porządkiem, prawie misją...

Siej, choćbyś plonów nie widzieć miał...

Dopóki starczyło sił. W liczniejszych rodzinach - jak mówiono - „jeden musiał robić na to pole”. Ale też do czasu. Poprawiało się zaopatrzenie w sklepach. Ziemia była wynajmowana większym gospodarzom. Znikały małe i średniorolne gospodarstwa. Powiększające się duże gospodarstwa w Cisownicy stopniowo przekształcały się w farmy hodowli bydła.

Nasza mama miała ambicję pozostawienia po sobie czegoś trwałego. Na nieużytkach i polu najniższej klasy górnej części Goruszki posadziła 0,3 ha lasu. Powoli, mozolnie w kamienistej glebie sadziła dęby, jesiony, modrzewie, świerki i in. Po kilku... kilkunastu latach Goruszka zmieniła wygląd. Na zaokrąglonym, trawiastym grzbiecie pagórka, na którym przed II wojną światową odbywały się festyny (rozległy, okólny widok) wyrósł las.

Lata powojenne. 9 maja 1945 r., piękna majowa pogoda. Przed południem zawyły okoliczne syreny.

- Koniec wojny! Koniec wojny! – wszyscy powtarzali.

W kilka dni później drogą od Cieszyna i Dzięgielowa ciągnął niekończący się wąż różnych konnych furmanek – to byli „Rusi”, krasnoarmiejcy, którzy rozlokowali się czasowo w Cisownicy

i okolicznych wioskach. Oprócz tych konnych w Dąbkach, pod Machulą stacjonowała kompania samochodowa. Samochody, jedzenie, prawie wszystko mieli amerykańskie. Widać ich było potem wszędzie. Nie można powiedzieć, zachowywali się poprawnie. W naszym domu ich nie było.

Do swidania – powiedział któregoś dnia sympatyczny „Rusek” u sąsiadów. Do śniadania – tak go zrozumieli. Ale następnego dnia na „śniadaniu” już go nie było!

Pomieszczeniami sklepowymi w naszym domu zainteresowała się spółdzielnia „Społem” z Ustronia, która je wynajęła. Kilka lat później sklep przejęła Gminna Spółdzielnia „Samopomoc Chłopska”, która korzystała z nowego prawa, przyznającego jej wyłączność w handlu wiejskim. Sklep został powiększony przez wyburzenie ściany działowej, a magazyn umieszczono w przystosowanej do tego przybudówce.

W dużej sali (*w zolu*) była zawieszona wysoko na belce huśtawka – huściano się „od powału do powału”, a pomieszczenia piwniczne, *zol*, stodoła i koryto potoku znakomicie nadawały się do zabawy w różne „skrytki”, a zwłaszcza w tzw. „ruskóm strzyłowke”. Chłopców w okolicy było wielu, stąd po lekcjach, w domu i koło niego było gwarno. W 1959 r. „zol”, ze względu na stan techniczny, został wyburzony. W naszym mieszkaniu założony został wodociąg. Woda, silnie w tej części Cisownicy wapienna i żelazista, pochodziła z przydomowej studni. W 1961 roku zażądaliśmy opuszczenia przez sklep naszego domu. Nowe prawo chroniło przed kwaterunkiem domy jednorodzinne. Sklep został przeniesiony do lokalu gminnej gospody. Przywrócono ścianę działową, wymieniono część stolarki, w tym okna, znikło okno

wystawowe i drzwi wejściowe do sklepu, zmieniły się fasady domu.

W latach 1971-73, głównie za sprawą mojego brata Pawła, dokonano rozbudowy domu i nadbudowy od podwórza. Sień od drogi została zamurowana, drzwi dębowe przeniesiono do nowego wejścia od podwórza. Na piętrze powstało trzypokojowe mieszkanie z kuchnią i łazienką, wykorzystywane głównie latem. Na południowej szczytowej ścianie umieszczono tablicę fundatorów rozbudowy: „PJP 1973” (Paweł, Jan Puczek 1973). W 1990 r. doprowadzono do budynku gaz ziemny. W 1996 r. dom został podłączony do kanalizacji komunalnej. Kolejne zmiany nastąpiły po remoncie w latach 2001-2002: centralne ogrzewanie na parterze przy pozostawieniu pieców kaflowych, posadzki ceramiczne, połączenie części sieni z pokojem południowo-zachodnim i amfiladowy układ pokoi, wymiana stolarki drzwiowej i części podłóg, ocieplenie ścian, renowacja elewacji z odtworzeniem i uzupełnieniem detali na fasadach, na ścianie szczytowej facjatki zamontowano elektryczny zegar.

W 100-lecie domu, w 2003 r. odbył się tu V Zjazd rodzinny potomstwa Zuzanny z Hławiczków i Jana Chmielów. W kościele odbył się uroczysty koncert, w którym uczestniczyła goszcząca z rewizytą w Cisownicy grupa ewangelików z partnerskiej parafii Ryslinge w Danii, wyjechano samochodami na Spowiedzisko.

W 2010 r. dom został podłączony do oczekiwanego od lat wodociągu komunalnego. W tym samym roku dachówka, z zewnątrz optycznie w dobrym stanie, wymagała już bezwzględnie wymiany. W trakcie remontu okazało się, że wymiany wymagają również wszystkie stare krokwie, łąty itd. Położono nową, pod

względem kształtu również „marsylkę”, cementową dachówkę koloru kasztanowego.

**Impreza na zakończenie roku szkolnego w Cisownicy
(przy domu autora, pierwsza połowa lat 30-tych)**

W 2011 r. do celów użytkowych adaptowano strych w północnej części budynku. Wnętrza domu gospodarz stara się utrzymywać w stylu retro – naturalne drewno, starsze, w miarę stylowe meble, zegary, oświetlenie itp.

- *Kiedy ludzi nie stanie, niech mówią kamienie...* - powiedziano na uroczystości z okazji 100-lecia Domu.

Piszcie historię, zwłaszcza swoich starych domów. Zakładajcie kroniki domowe. Kiedy ludzi nie stanie, zapisana historia ich przypomni. Tak wiele zniknęło za życia mojego, starszego już pokolenia. W centrum Cisownicy nie ma już starej ewangelickiej szkoły z 1835 r., wcześniej zniknął pamiętający XVIII w. Pański Grunt i regionalnie stylowa, bardzo stara, drewniana chałupka Na Kępce... Nie ma nawet ich zdjęć! Jako mały chłopiec znałem i miałem jeszcze kontakt z urodzonymi w latach 60. XIX w. najstarszymi Cisowianami, którzy pamiętali m.in. prostowanie koryta meandrującej Cisówki, powstanie nowego koryta Rzeczycy, która, już jako Przykopa, a w końcówce Szpera, wyłobiła głęboki jar; likwidację huty ustrońskiej i przewóz jej ciężkich urządzeń do Trzyńca. Wspomnieć tu muszę jeszcze o kilkunastu gazdach, ostatnim pokoleniu tych, którzy chodzili za pługiem, ręcznie kosili zboża i łąki. Wspominam też gaździne, które raz w tygodniu, i częściej, zarabiały w dzieżach ciasto, piekły chleb i kołacze w piekarszczoku. I chodziły w pole z *podobiodkami i swaczynami*.

Ludzie tworzą swoje siedliska, a te muszą ustąpić przed nowym życiem. A jednak jakaś częśćka powinna zostać zachowana, ażebyśmy wiedzieli – my i nasi potomni – *skąd przychodzimy...*

Jan Puczek